

Poučenie z krízového vývoja v stredovekej scholastike alebo esej o nás stredovekároch¹

JURAJ ŠEDIVÝ

Prednedávnom som chválil jedného mladého stredovekára z Trnavy, ktorého som označil za vynikajúci príklad „Marsinovej školy“. Nemenovaný kolega (či kolegyňa), s ktorým som debatoval, sa ohradil a celú túto „pozitivistickú“ faktografiu by najradšej hodil do koša. To je podľa neho mŕtva história, v zásade iba poriadne zvládnuté remeslo: zisťovať kedy, kde, kto bol a čo presne urobil. Treba sa pozrieť na to, ako to robia na Západe: skúmať mentality, štruktúry, masové javy, charakter elity alebo naopak marginalizovaných vrstiev. Len tak naozaj pochopíme, ako fungovala daná spoločnosť. To sa nedá cez hromadenie jednotlivých faktov...

Pred pár dňami som zase na konferencii o prameňoch našich dejín dostal facku z druhej strany, keď prečítali príspevok jednej historičky. Treba sa vraj držať výskumu konkrétnych jednotlivcov, faktov a minucióznej práce s prameňom, preč od nejakých skupinových fenoménov a mentalít, pochovajme francúzskych annalistov a študujme radšej dejiny vlastného národa...

Som synkretik a z každej historickej školy sa snažím zobrať si to, čo považujem za obohacujúce a preto je mi vyššie popísané dualistické myslenie cudzie. Pripomenulo mi scholastický rozpor medzi nominalistami a realistami a zaujalo ma, či sú takéto dve binárne opozície² typické len pre súčasných medievalistov, alebo či sa dajú nájsť aj v nami opisovanom

¹ Pri písaní eseje som použil časť zo svojho článku *Welche der Geschichten ist die unsrige? Geschichtskonzeptionen in der Slowakei*, In: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, (Wien – München) 2007, roč. 115, č. 1-2, s. 143-148.

²Zjednodušene by sme mohli hovoriť o akýchsi táboroch „konzervatívov a modernistov“, ktoré sa môžu, ale nemusia kryť s táborami „národnárov a kozmopolitov“.

stredovekom období alebo u našich predchodcov – historikov(-medievistov) v mladších obdobiach (v 16.-20. storočí):

Aj keď v ranom stredoveku o historikoch v pravom slova zmysle nemôžeme hovoriť, už na Veľkej Morave máme doloženú dualitu „intelektuálov“ - prozápadných konzervatívnych trojjazyčníkov a inovátorských (lebo z iného kultúrneho prostredia vychádzajúcich) „glagolášov“. Ich spor síce prebiehal v intelektuálnej rovine, ale bol podporený aj mocenskými prostriedkami (väznenie Metoda bavorskými biskupmi). Ťažko povedať, či myslenie a identitu bežného slovanského roľníka a bojovníka (či už sa volal Ostoj alebo Hermann) tieto intelektuálne debaty priamo oslovili. Myslím si, že ich vnímal len cez ich politickú instrumentalizáciu (využitie či zneužitie politickou mocou), ak v roku 870 vyhnal bavorských misionárov ako symbol východofranskej politiky.

Viac prameňov máme až z uhorského obdobia našich dejín, kde opäť nachádzame dva protichodné koncepty: Keď anonymný kronikár kráľa Bela (asi tretieho) písal svoju kroniku *Gesta Hungarorum*, rozhodol sa pre etnickú koncepciu svojho príbehu. V centre jeho diania je *gens Hungarorum* a jej vodcovia či poprední. Takýto prístup bol v tom období (na konci 12. storočia) dávno prekonaný a môžeme ho zaradiť medzi oneskorený príklad kroník typu *origo gentis*, aké sa na Západe bežne písali v 6.-10. storočí. Podobne ako slovanský plebs v 9. storočí sa asi aj uhorské masy (či už slovensky, maďarsky, nemecky alebo inak hovoriace) stavali k týmto učeným debatám indiferentne. Kronika nemohla vzbudiť veľký ohlas už aj kvôli kvantitatívne obmedzenému okruhu recipientov³. Napriek tomu korešponduje s niektorými javmi v uhorskej stredovekej spoločnosti, ktoré by sme mohli nazvať „etnickými problémami“ (t. j. konfliktami medzi inak hovoriacimi členmi *natio Hungarica*). Stále relatívne obmedzená pramenná báza nám neumožňuje jasne rozoznať, či konflikt v Žiline za Ľudovíta (1381 „privilegium pro Slavis“) alebo v Trnave za Mateja Korvína predstavujú len vrchol ľadovca alebo sú naopak len ojedinelými a okrajovými spoločenskými javmi, ktorým v súčasnosti pripisujeme väčší význam, než mali vo svojej dobe.

Ak hľadáme protipól „etnického“ vnímania v rámci Uhorska, nachádzame na druhej strane podľa mňa pre vtedajšiu spoločnosť prevažujúcu identitu založenú na teritoriálnom princípe (identita odvodená od príslušnosti k svojmu lénnikovi, v širšom slova zmysle k panovníckej dynastii personifikovanej korunou). Preto sa mohol košický richtár Georg Siebenbürger

---

³Ku kronike pozri napr.: MÚCSKA, Vincent (ed.). *Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum*. Budmerice : Rak, 2001.

(v latinských prameňoch menovaný ako Georgius Transilvanus, ktorého my v duchu tohto stredovekého zvyku prekladáme ako Juraja Sedmohradského) – smelo hlásiť k *natio Hungarica*.

Medzi (ešte neprofesionálnymi) historikmi sú takéto dva protichodné tábory pozorovateľné až v 18. storočí: Keby profesor práva na Trnavskej univerzite Michal Bencsik tušil, čo z jeho spisu o poslednom zasadnutí Uhorského snemu, uverejneného v roku 1722 vzíde, možno by si jeho publikovanie rozmyslel. Vo svojej štúdií totiž napadol slovenskú šľachtu trenčianskej stolice, že sú to sčasti potomkovia hlúpeho kráľa Svätopluka (ktorý vraj predal krajinu za koňa) a sčasti v neskorom stredoveku privandrovaných českých a poľských pastierov. Naozajstnými nositeľmi uhorskej štátnosti sú preto podľa Bencsika iba etnickí Maďari (potomkovia bojovníkov, ktorí „zaujali vlasť“). Pobúrení „slovenskí Uhri“ poverili Baltazára Magina spísaním obrany. Túto obranu nasledovali ďalšie, pochádzajúce z pera klerikov a učiteľov (Baltazár Magin, Juraj Sklenár, Samuel Timon, Matej Bel a. i.), ktorí používali historickú argumentáciu a interpretáciu stredoveku⁴. Proti „dobyvateľskej teórii“, ktorá v zásade vychádza z Anonymových *Gesta Hungarorum* stavali „teóriu pohostinného prijatia“ Maďarov Slovanmi/Slovákmi. Téza „apologétovej“ hovorila, že Slovania/Slováci/ich predkovia osídlili svoju vlasť už pred príchodom Maďarov a prijali prichádzajúcich Maďarov bratsky. Opäť sa, použijúc terminológiu Zdeňka Svěráka, jednalo na oboch stranách v zásade len o „doktorské pindy“, keďže polemiky oboch táborov sa viedli po latinsky a mohli mať dopad zrejme len na časť kléru a vzdelanej šľachty (odhadom do 5% obyvateľstva).

Okruh recipientov historických prác sa rozšíril až začiatkom 19. storočia. Od ponapoleonovského obdobia je predtým prevažujúci model multietnického viac sociálne a teritoriálne identifikovaného *natio Hungarica* nahradený ideológiou moderného národa. Šľachtický patriotizmus ustupuje modernej masovej národnej identite. Národný jazyk sa stáva významnejším elementom určujúcim kolektívnu identitu; k starým symbolom a tradíciám sa hlásia väčšie resp. nové kolektívy.

V tomto ovzduší došlo medzi rokmi 1848 a 1918 k definitívnemu politickému rozkolu medzi maďarskou a slovenskou politickou elitou (a následne aj k rozkolu medzi historikmi). Zatiaľ čo Maďari videli svoje historické *highlights* v „zaujatí vlasti“, slovenská ideológia naopak zdôrazňovala autochtonitu Slovanov (ergo Slovákov) v Uhorsku, čo v zásade implikovalo

---

⁴K apologetickým spisom pozri: TIBENSKÝ, Ján. *Chvály a obrany slovenského národa*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965.

spolurozhodovacie právo na správu vecí verejných v modernom uhorskom štáte. Maďari hľadali „svoju“ štátnosť v období uhorskej vlády „domácich“ Arpádovcov a Mateja Korvína. Proti nej postavili Slováci časy Pribinu a Veľkej Moravy. Maďarské kliše veselého čikóša, veľkorysého baróna či humanisticky vzdelaného kráľa súperilo so slovenským kliše zbožných slovanských vladykov a ich ľudu (vysvätenie kostola v Nitre, Cyril a Metod, vlastná liturgická reč a pod.). Momentálna politická situácia v období 1848 až 1918 (triumf maďarskej politiky v rakúsko-uhorskom vyrovnaní roku 1867, veľkolepé milénarne oslavy r. 1896 atď. a na druhej strane depresia slovenskej reprezentácie z nerealizovania veľkých plánov a z násilnej maďarizácie) bola rozhodujúca pri vzniku mýtu tisícročnej poroby slovenského národa. A sme tam, kde sme (ne)chceli byť: dualizmus dvoch historických táborov, ktoré hovoria, kto a kedy triumfoval a kto a kedy trpel⁵.

Treba povedať, že niektorí historici mýtus tisícročnej poroby Slovákov výdatne živili. Typickým príkladom práce, ktorá vychádza z takejto dualistickej koncepcie, je kniha Júliusa Bottu (1848-1926) *Slováci. Vývin ich národného povedomia*⁶. Podľa Bottu začínajú kolektívne dejiny Slovákov v ranom stredoveku (s vrcholom v 9. storočí), po rozpade Veľkej Moravy sa porobením Slováci prebúdzajú až krátko pred rokom 1848. Táto koncepcia je príčinou, že uhorské dejiny nie sú plnohodnotnou súčasťou nášho moderného historického povedomia. Vďaka nej sme sa vzdali spoločného dedičstva uhorských dejín. Vážiac si veľké dielo Antona Špiesza, nedá mi nepoukázať na názvy dvoch kapitol v jeho syntéze dejín Slovenska: udalosti 6. až 9. storočia popisuje v kapitole „Príchod Slovanov, založenie ICH štátu, jeho rozvoj a význam“. Vznik Uhorska nájdeme v kapitole „Príchod Maďarov a budovanie ICH štátu“⁷. Treba povedať, že „otcovia“ modernej etnicko-teritoriálnej koncepcie dejín Slovenska (ako napr. Richard Marsina) zdôrazňovali, že tieto „naše“ dejiny treba vždy vnímať aj v rámci histórie štátnych útvarov, do ktorých územie dnešného Slovenska patrilo. No napriek tomu, že v akademických *Dejinách Slovenska I.* sa texty k politickej histórii Slovenska takmer kryjú s politickými dejinami kráľovskej dynastie, sa v nich nenašlo miesto pre mapku celého Uhorska.⁸ Aj vo výsostne historicko-geografickej práci

---

⁵Model „národných triumfov a prehier“ sa v tom období objavil všade v Európe. Aj Maďari mali svoje čierne obdobia „národných dejín“ (mongolský vpád, turecká poroba, rakúska nadvláda). Svojich „odvekých nepriateľov“ mali aj Česi (českí husiti kontra nemeckí križiaci, rakúska poroba), Taliani mali svojich Rakúšanov, Francúzi svojich Nemcov a pod. Opozícia „my a tí druhí“ zohrala pri formovaní moderných národov veľmi významnú úlohu.

⁶BOTTO, Július. *Slováci. Vývin ich národného povedomia I-II*. Turčiansky Svätý Martin : Matica slovenská, 1906-1910.

⁷ŠPIESZ, Anton. *Dejiny Slovenska na ceste k sebauvedomeniu*. Bratislava : Perfekt, 1992. Slová „ICH“ zvýraznil majuskulou J. Šedivý.

⁸MARSINA, Richard (ed.). *Dejiny Slovenska I*. Bratislava : VEDA, 1986

Stolice na Slovensku sa čitateľ síce dozvie, ako pokračovala na juh od dnešných slovenských hraníc napríklad Abovská stolica, ale mapy so všetkými uhorskými stolicami sa autor radšej vyhol.⁹

Popri vyššie načrtnutej radikálnej dualite národných táborov však už aj v tej dobe (na konci 19. storočia) nájdeme historikov s kompromisnými názormi. Napríklad František V. Sasínek (1830-1914) bol zástancom spoločnej multietnickej histórie Slovákov a Maďarov v rámci uhorských dejín. Dokonca vznik Uhorska chápal ako transláciu slovenskej koruny a Uhorsko chápal ako spoločnú vlasť¹⁰. Podobne Theodor Ortway (podľa stredovekého úzu používal dokonca vo svojich maďarských publikáciách maďarské krstné meno Tivadar) chápal dejiny Bratislavy ako históriu vedľa seba žijúcich a spolu tvoriacich etnických skupín (slovanské hradisko, maďarské ovládnutie priestoru, nemeckí hostia...)¹¹.

Politický zlom 1918/1919 t. j. vytvorenie Československej republiky a vojenské ovládnutie Slovenska sa postupne odrazil aj v medievistike. Kým dovtedy bola slovenská (viac menej ešte amatérska) historiografia apologetikou proti maďarskej politike, od 1930tych rokov sa dostala do sporu s ideológiou čechoslovakizmu. Jeden z najvplyvnejších českých historikov, ktorí po prevrate prišli na Slovensko, bol Václav Chaloupecký (1882 – 1951). Bol síce zástancom kontinuity slovanského osídlenia na území Slovenska, ale na západe sa podľa neho jednalo o Čechov, východ (pôvodne tiež český) bol neskôr osídlený Poliakmi, Bulharmi a Rusmi. Stred Slovenska však vraj až do vrcholného stredoveku nebol v zásade výraznejšie osídlený¹². Proti tejto téze vznikla v 1930tych rokoch antitéza Petra Ratkoša a spol. (o pomerne skorej autonómnej etnogenéze Slovákov od cca. 11. až 12. storočia). Na oko tu máme opäť dualizmus – ale v zásade sa jedná len o dva typy „národniarov“: „československých a slovenských“¹³. Fakt, že v tomto období už debaty historikov neboli len salónnymi rečami, ilustruje aj malé politické zemetrasenie, ku ktorému došlo na oslavách 1100. výročia vysvätenia Pribinovo kostola v Nitre.

⁹ ŽUDEL, Juraj. *Stolice na Slovensku*. Bratislava : Matica slovenská, 1984.

¹⁰ SASÍNEK, František V. *Dejepis Slovákov*. Ružomberok : 1895.

¹¹ ORTVAY, Theodor. *Geschichte der Stadt Pressburg I-IV*. Pressburg : 1892-1906; po maďarsky Ortway, Tivadar. *Pozsony város története*. Pozsony : Pozsonyi első takarékpénztár, 1892-1912.

¹² CHALUPECKÝ, Václav. *Staré Slovensko*. Bratislava : Filozofická fakulta University Komenského, 1923, s. 10-19, 288.

¹³ Nejednalo sa však o nejakých jednoduchých nacionalistov. Peter Ratkoš ešte v 1940tych rokoch napísal, že Slováci ako moderný národ vznikli až v 40. rokoch 19. storočia, mali by sme však zvážiť celý historický vývoj. K jeho koncepcii pozri: Marsina, Richard. Tvorca koncepcie slovenských dejín. In: MARSINA, Richard (ed.). *Historik Daniel Rapant. Život a dielo (1897 - 1988 - 1997)*. Martin : Matica slovenská, 1998, s. 19-26, citát s. 23-24.

Dualita vedeckého sporu sa však v dôsledku zmenenej vojnovnej situácie zmenila na monológ. Odstúpenie južného Slovenska v dôsledku Viedenskej arbitráže a vojnový konflikt s Maďarskom oživil obraz „tisícročného nepriateľa“ u verejnosti ale aj u historikov. Podobne ako nemeckí stredovekári toho obdobia hľadali stopy „Nemectva“ v strednej a východnej Európy, aj slovenskí stredovekári hľadali rané slovanské osídlenie na dočasne stratenom území na slovenskom juhu resp. na severe moderného Maďarska. Dielo Jána Stanislava (1904-1977) najlepšie ilustruje tento trend. Okrem lingvistického hľadania „dedičnej hrudy Slovákov“ je v jeho prácach cítiť snahu o vyzdvihnutie kultúrneho charakteru slovenských predkov (vyzdvihovanie významu cyrilometodskej misie)¹⁴.

Ani obdobie po roku 1945 a najmä po 1948 neprišlo vzniku pluralitného pohľadu. Mýtus Slovákov ako starobylej bašty kresťanstva a kultúry na strednom Dunaji sa po veľkých spoločenských zmenách musel transformovať, ale ostal opäť monológom. Hrdinovia typu Pribinu a Svätopluka boli vystriedaní ľuďmi práce typu Jozefa Maka. V literárnej sfére sa zrodil a historikmi bol podporovaný ďalší národný mýtus Slovákov ako „tisícročnej včely“. Naše dejiny sa stali dejinami bezmenných robotníkov a roľníkov, murárov, z mozol'ov ktorých vyrástli paláce v Budapešti a vo Viedni (V. Mináč, P. Jaroš)¹⁵. O nejakej dualite a príliš protichodných stanoviskách sa počas socializmu zrejme príliš nedá hovoriť. Čo sa týka dejín stredoveku, presadila sa koncepcia kontinuity medzi západoslovanskými kmeňmi (6. - 8. stor.), veľkomoravskými Slovanmi resp. Slovienmi (9. - 10. stor.), feudálnou slovenskou národnosťou (11. - 17. stor.) a moderným slovenským národom (od 18. stor.)¹⁶. Okrem dôkazov našej neustálej prítomnosti (dejiny osídlenia) bolo bazálnou témou hľadanie toho slovenského v histórii¹⁷. Stará snaha potvrdiť kultúrnosť našich predkov (ako opozitum voči maďarskému mýtu „buta Tót“ a českému mýtu Slovákov ako selankovských pastierov), ktorú jasne dokladajú práce F. V. Sasinka, J. Stanislava a iných, získala sofistikovanejšiu podobu (kontinuita sociálnych a hospodárskych štruktúr Veľkej Moravy a Uhorska, slovanské osady ako základy stredovekých miest aj pred nemeckým doosídľovaním).

---

¹⁴Okrem jeho hlavného (a najznámejšieho) diela *Slovenský juh v stredoveku I-II*. Turčiansky Svätý Martin : Matica slovenská, 1948. pozri aj menej známe, ale oveľa angažovanejšie dielo *Kultúra starých Slovákov*. Bratislava : Knížnica Slovenského rozhlasu, 1944.

¹⁵MINÁČ, Vladimír. *Dúchanie do pahrieb*. Bratislava : Tatran, 1972.

¹⁶(Stredovekú) slovenskú národnosť spomína napr. Peter Ratkoš, p. Dejiny Slovenska (Tézy). In *Historický časopis, Príloha*, 1955, roč. 3, s. 41. K ucelenému systému pozri: Varsík, Branislav. O vzniku a rozvoji slovenskej národnosti v stredoveku, In *Historický časopis*, 1984, roč. 32, č. 4, s. 529-554.

¹⁷Napríklad navzdory prenasledovaniu „buržoázných nacionalistov“ v tom čase uvádzala Alžbeta Gácsová v prvej akademickej syntéze z 1950tych rokov za pozitívny prvok panstva Matúša Čáka uplatnenie sa slovenskej šľachty na jeho dvore v Trenčíne, p. *Dejiny Slovenska (Tézy)*. In *Historický časopis, Príloha*, 1955, roč. 3, s. 45.

Po Novembrovej revolúcii 1989 môžeme pozorovať (prirodzený) návrat ku dualite. Historici, vracajúci sa z exilu, prišli s tézami, ktoré sa predtým potichu šepkali v rodinných kruhoch a v krčmách: s novými (a úplne inými) interpretáciami Slovenského štátu 1939-45, s novým obrazom dejín Slovákov a Slovenska. Stredoveku sa tento proces „odhaľovania nových právd“ až tak nedotkol, možno s výnimkou teórie o „Veľkoslovenskej ríši“ ako možnom novom názve pre Veľkú Moravu¹⁸ a so všeobecným záujmom verejnosti o etnogenézu Slovákov. Je zaujímavé, že ako prvý reagoval nie profesionálny historik ale filozof Peter Sýkora so svojou esejou *Úvod do mytológie slovenského národa*¹⁹. Až po desaťročí sa výraznejšie ozvali aj etablovaní historici²⁰. Čo sa týka „národnej interpretácie“ histórie, môžeme v súčasnosti konštatovať, že neexistuje dualita, ale celé spektrum názorov od „čiernej po bielu“ s tým, že ani jeden krajný pól nie je reprezentovaný žiadnym profesionálnym historikom.

Čo sa týka geografického vymedzenia výskumu, môžeme konštatovať, že moderná slovenská medievistika rozšírila svoje hranice a zaoberá sa buď programovo celým územím Uhorska alebo dokonca stredodunajským priestorom²¹. V kurze sú práce, ktoré poukazujú na medziregionálne vzťahy a kontakty²². Ruka v ruke s teritoriálnym rozšírením predmetu slovenskej medievistiky korešponduje publikovanie prác slovenských medievistov v zahraničí (po desaťročiach prvá monografia slovenského medievistu na Západe²³, početnejšie štúdie v Maďarsku a Rakúsku). Aj v oblasti geografického zadefinovania nášho predmetu záujmu môžeme vidieť pluralizáciu pohľadov – od mikroregiónu, cez klasické dejiny v rámci

¹⁸HUDEEC, Dominik. *Veľký omyl. Veľká Morava*. Martin : Neografia, 1994, 2. vyd. 1997; ĎURICA, Milan Stanislav. *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Bratislava : SPN, 1996.

¹⁹SÝKORA, Peter. Úvod do mytológie slovenského národa. In *Literárny týždenník* 1992, roč. 5, č. 11, s. 12-13 a Tamže, č. 12, s. 12-13.

²⁰KREKOVIČ, Eduard - MANNOVÁ, Elena - KREKOVIČOVÁ, Eva (ed.). *Mýty naše slovenské*. Bratislava : AEP, 2005.

²¹ Ako príklad: DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Rytier a jeho kráľ: Stibor zo Stiboric: sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska*. Budmerice : Rak, 2003; STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo*. Bratislava : VEDA, 2004. Aj moderná syntéza MANNOVÁ, Elena (ed.). *Concise History of Slovakia*. Bratislava : AEP, 2000 zohľadňuje vo väčšej miere Slovensko ako súčasť Uhorska (rozdiel oproti posledným akademickým Dejinám Slovenska vidieť menej na koncepcii textov, ale zreteľne na koncepcii máp).

²² Ako príklad: MARSINA, Richard (ed.). *Städte im Donauraum*. Bratislava : Slovenská historická spoločnosť - Historický ústav SAV - Miestny úrad Bratislava Staré mesto, 1993; GLADKIEWICZ, Ryszard - HOMZA, Martin (ed.). *Terra Scepusiensis : Stav bádania o dejinách Spiša*. Levoča - Wrocław : Lúč, 2003; ŠTEFÁNIK, Martin. *Obchodná vojna kráľa Žigmunda proti Benátkam*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2004; CZOCH, Gábor - KOCSIS, Aranka - TÓTH, Árpád (ed.). *Pozsony történetéből magyar és szlovák szemmel*. Bratislava : Kalligram, 2005 (v slovenskej verzii: CZOCH, Gábor - KOCSIS, Aranka - TÓTH, Árpád (ed.). *Kapitoly z dejín Bratislavy*. Bratislava : Kalligram, 2006); ŠEDIVÝ, Juraj. *Mittelalterliche Schriftkultur im Pressburger Kollegiatkapitel*. Bratislava : Chronos, 2007.

²³ AVENARIUS, Alexander. *Die byzantinische Kultur und die Slawen : Zum Problem der Rezeption und Transformation (6. bis 12. Jahrhundert)* (= Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 35). Wien - München : Oldenbourg, 2000.

moderných hraníc až po dejiny v súvislostiach širších historických regiónov (Podunajsko, Spišsko-malopoľská oblasť a pod.).

Poslednou oblasťou, kde by sa teda žiadala pluralizácia slovenskej medievistiky, je oblasť metodiky resp. metodológie. Vrátim sa na samotný začiatok svojho textu a budem znovu tvrdiť, že v zákopoch proti sebe sedia prikrčení faktografi („pozitivisti“) a „annalisti“/„štrukturalisti“ a navzájom sa obstreľujú invektívami (tých druhých je síce počtom menej ale majú zbrane silnejšieho kalibru). Ak sa vrátíme k naznačenej dualite, možno by sme sa naozaj mohli inšpirovať východiskom, ktoré ponúkol scholastike Petrus Abelardus, reagujúc na podobne dualitne chápaný problém. Na večnú otázku, či majú pravdu nominalisti alebo realisti (teda či sú všeobecnosti reálne alebo sú len pomenovaniami), odpovedal Petrus šalamúnskym „*sic et non*“. A tak sa k nemu pripájam a vravím, že aj slovenskí medievisti majú legitímne právo ísť oboma cestami. Pravdivé môžu byť rôzne historické rozprávania.

Je jasné, že história nie je objektívna pravda, ktorú my odborníci postupne odkrývame. Stačí sa vžiť do situácie historika, ktorý bude o nejakých 100 rokov posudzovať napríklad včerajší konflikt na Balkáne alebo dnešný v Iraku. Pluralita dnešných názorov iste nájde svojich zástancov aj o tých 100 rokov... Musíme pripustiť, že dejiny sami spolukonstruujeme. Už samotný výber témy a pertraktovaných faktov je ovplyvnený naším (ne)vedomím, t. j. kultúrne, rodovo, sociálne, nábožensky a politicky (a to nemám od Paula Veyna ani Jacquesa Le Goffa ale zo seminára Mariána Skladaného). Nie nadarmo sa vraví, že na otázku „Kto najviac zmenil dejiny“ treba odpovedať „Historici!“. Preto je absurdné, ak jedna historická škola zatracuje tú druhú len preto, že je iná. Faktografia si možno nevyžaduje takú invenciu ako povedzme hľadanie systémov fungovania stredovekej mestskej society, na druhej strane niekedy potrebuje „remeselnú zručnosť“, akej „štrukturalistickí syntetici“ nie sú schopní. Zábavné je, že oba hlavné prúdy môžu bez problémov existovať paralelne vedľa seba bez toho, aby sa navzájom reflektovali. Faktograficky pracujúcemu medievistovi môže byť absolútne jedno, ako sa vytváral mentálny obraz nepriateľa v predstavách stredovekého kléru. Naopak historikovi mentalít môže byť ukradnuté, či tú jeho kroniku napísali v marci 1018 alebo nebodaj až v septembri 1020, pretože štruktúry dlhého trvania nie sú závislé od rýchlo plynúceho času politických udalostí.

Pokladám za dôležité, aby si ani jeden tábor nenárokoval vlastníctvo absolútnej pravdy – či už v predmete, geografickom rámci záujmu alebo v metódach, ako sa dostať k výsledku. Lebo už

v materskej škole niektorí učenejší (aj bez znalosti Abelardovej filozofie) tvrdia, že: „aj tak tak, aj tak tak – aj tak sejú mak, mak, mak“...

PhDr., MAS. Juraj Šedivý PhD. je odborným asistentom na Katedre archívniectva a pomocných vied historických Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Venuje sa dejinám stredoveku (písomná kultúra, cirkev, mentality). Viac informácií a publikačnú činnosť pozri: <http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=540>